

Українська освіта першої половини ХІХ століття

Виконали:
Ясінська Олександра
Шевчук Марина

ПЛАН

- 1. Вступ.
- 2. Типи шкіл.
- 3. Навчальні заклади.
- 4. Освіта на західноукраїнських землях.
- 5. Коротко про головне.
- 6. Висновок.

ВСТУП

- Вирішальне значення для піднесення культури мала освіта. Царський уряд робив усе, щоб народні маси залишалися неписьменними. Шлях до освіти був відкритий дворянству, чиновництву, духівництву. Міністр народної освіти адмірал О.Шишков, підкреслюючи становий характер освітньої політики царизму, у 1824 р. говорив: "Навчати грамоти весь народ...завдало б більше шкоди, ніж користі". До того ж царський уряд, проводячи великодержавницьку політику і придушуючи українську культуру, не допускав в Україні викладання в школах українською мовою.
- Однак формування капіталістичних відносин, і насамперед, розвиток промисловості, торгівлі, міст вимагали дедалі більшого числа освічених, кваліфікованих працівників і зумовлювали збільшення кількості навчальних закладів і учнів у них.

ТИПИ ШКІЛ

- Міністерство народної освіти, яке почало діяти в 1802 р., вирішило провести реформу системи освіти і у 1803 р. затвердило "Попередні правила народної освіти", а в 1804 р. - статут навчальних закладів. За "Попередніми правилами" передбачалися чотири типи шкіл:
 - парафіяльні;
 - повітові;
 - губернські (гімназії);
 - університети.

парафіяльні

- У парафіяльних школах, які створювалися при церковних парафіях і які були початковими, навчання продовжувалося 4-6 місяців в селах і до одного року в містах. Дітей навчали (російською мовою) читати, писати, перших дій арифметики, основ православної віри.

ПОВІТОВІ

- Повітові школи, що були другим ступенем у системі початкової школи (спочатку двокласні), за статутом 1828 р. стали трикласними. У них вивчали російську мову, географію, історію, арифметику, природознавство, фізику, малювання. У повітових школах навчалися здебільшого діти дворян і чиновників.

губернські (гімназії)

- Ще більш становий дворянський характер мали гімназії - середні школи, куди приймали майже виключно дітей дворян і чиновників. Спочатку в гімназіях навчання тривало 4 роки, а за статутом 1828 р. - 7 років. У гімназіях викладали латинську, німецьку і французьку мови, історію, географію, початковий курс філософії і словесних наук, математику, фізику, природознавство, політичну економію, малювання. За статутом 1828 р., що посилював реакцію в галузі освіти, з навчальних планів гімназій було виключено природознавство, філософію і політекономію, а введено викладання "закону божого", "священної й церковної історії", грецької мови.

ліцеї

- Проміжне місце між гімназіями й університетами займали ліцеї, яких в Україні було три: Рішельєвський в Одесі (заснований у 1817 р.), Кременецький на Волині, створений у 1819 р. на базі гімназії (після польського повстання 1830-1831 рр. його було закрито, а потім переведено до Києва і реорганізовано в університет), і Ніжинський, в який було у 1832 р. перетворено Гімназію вищих наук, засновану в 1820 р. на кошти братів О.А. і І.А. Безбородьків.

ДЯКІВСЬКІ ШКОЛИ

- Крім державних, у ряді сіл, особливо на Полтавщині і Чернігівщині, продовжували існувати дяківські школи, які утримувалися на кошти батьків і в яких дяки навчали дітей, переважно українською мовою, читати буквар, часослов і псалтир, а також церковних співів. Були також приватні пансіони (в Чернігові, Ніжині, Полтаві, Херсоні, а потім у кожній губернії), що працювали за програмою середніх навчальних закладів. Для навчання середньої освіти і виховання дочок дворян були засновані інститути шляхетних дівчат: у Харкові (1812), Полтаві (1817), Одесі (1829), Керчі (1836) і Києві (1838).

НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

◎ Київський університет

Київський університет, відкритий у 1834 р., спочатку мав один філософський факультет, що складався з відділів історико-філологічного та фізико-математичного, у 1835 р. почав працювати юридичний, а в 1841 р. і медичний факультет. Першим ректором став відомий учений-природо-знавець, філолог, фольклорист та історик професор Михайло Олександрович Максимович. У 1834 р. в університеті навчалися 62 студенти, а в 1855 р. - 808.

Харківський університет

У Харківському університеті, заснованому за ініціативою В.Каразіна в 1805 р., у перший час було чотири відділи (факультети): словесний, етико-політичний (юридичний), фізико-математичний, медичний. Першим ректором університету (1805-1811 рр.) був професор російської словесності Іван Степанович Рижський. У рік відкриття університету в 1805 р. у ньому навчалося 65 студентів, у 1825 р. - 346, у 1855 р. - 492. Серед них переважали діти дворян і чиновників. До 30-х років серед професорів було засилля іноземців, а з цього часу викладачами ставали в основному випускники університетів Росії, в тому числі й Харківського

Катеринославське училище

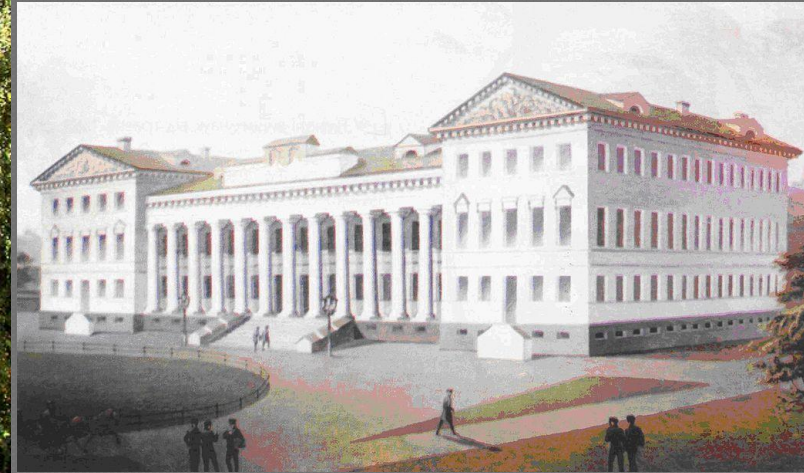
- Заснований **1899** року як *Катеринославське вище гірниче училище*. Катеринославський гірничий інститут імператора Петра I — з **1912** року.

Новоросійський університет

- Університет засновано **1865** року під назвою **Імператорський Новоросійський університет**. Його створено на базі **Рішельєвського ліцею** в Одесі. Ім'я **Іллі Мечникова** університету надано **1945** року.
- І. І. Мечников
- Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (ОНУ) від дня свого створення 1 (13) травня 1865 року займає одне із провідних місць у формуванні системи освіти, у розвитку наукових досліджень і культури в Україні. Він є одним із найстаріших університетів України і разом з Київським, Харківським і Львівським університетами фактично визначає стан і перспективи розвитку освіти, науки та культури в мережі освіти нашої країни. ОНУ — всесвітньо відомий університет з високим міжнародним авторитетом, у світовому рейтингу займає почесне 48-ме місце серед 75 найкращих університетів світу.

Ніжинський університет

На початку XIX століття український поміщик, князь **Ілля Андрійович Безбородько**, виконуючи волю померлого брата **Олександра Андрійовича Безбородька**, почав будувати Ніжинську **гімназію** вищих наук, місцем для останньої було обрано садибу Безбородьків на правому березі **Остра** в місті **Ніжині**. Головний навчальний корпус будував (1805–1817 рр.) академік архітектури **Луїджі Руска** (італ. *Luigi Rusca*), і 1820 року відбулося урочисте відкриття гімназії, за статутом прирівняної до **університету**. У Росії на той час подібними закладами були: Царськосельський (Петербург) та **Рішельєвський** (Одеса) ліцеї.

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

У тяжкому стані перебувала освіта в західноукраїнських землях. Австрійська монархія й панівні класи, ведучи в Східній Галичині політику онімечення й колонізації українського населення, на Буковині - онімечення й румунізації, а на Закарпатті - політику мадяризації, всіма силами гальмували розвиток освіти, не допускали в школи української мови, закривали трудящим шлях до знань. Призначених для нижчих верств населення трикласних тривіальних (початкових), чотирікласних головних і нормальних (неповносередніх) шкіл було дуже мало, при цьому майже всі школи Галичини й Буковини були підпорядковані римо-католицькій церкві. У 1813 р. уряд утримання шкіл переклав на плечі селянства. В усіх школах було введено німецьку мову. А поряд з німецькою в Галичині в школу проникала польська, на Буковині - румунська, в Закарпатті - угорська мови. І тільки в українських парафіяльних школах, що існували в ряді сіл завдяки піклуванню населення, навчання велося українською мовою.

Усі середні школи, гімназії, яких були одиниці і в яких навчалися діти поміщиків, духівництва, чиновників, працювали на латинській та німецькій мовах.

У 1805 р. австрійський уряд перевів Львівський університет до Кракова і замість нього до 1817 р. діяв ліцей. Після відновлення в 1817 р. його роботи навчання велося німецькою мовою. З професійних навчальних закладів у 1844 р. у Львові була заснована технічна академія.

Львівський університет

Визначну роль у розвитку освіти на західноукраїнських землях відігравав Львівський університет. 20 січня 1661 року польський король підписав диплом, що надавав Львівській єзуїтській колегії «статус академії й титул університету» із правом викладання всіх тогочасних університетських дисциплін і присвоєння учених ступенів. З часу створення і до 1773 року Львівський університет був у повному підпорядкуванні єзуїтського ордену. В університеті діяло два відділи - філософський і теологічний. Навчання провадилося за програмами єзуїтських шкіл, розробленими ще наприкінці XIV століття. Освітній процес в університеті завершувався одержанням наукового ступеня - ліценціата, бакалавра, магістра, доктора наук. У невеликому обсязі вивчалися історія, географія, грецька мова, 4 роки тривала богословська підготовка. Викладання на обох відділах вирізнялося схоластичністю, догматизмом і здійснювалося латинською мовою. Розпад феодально-кріпосницьких відносин у другій половині XVII століття, розвиток ідей французьких просвітителів, відкриття в галузі природничих наук вплинули на освітній процес в університеті: було відкрито кафедру математики, створено фізико-математичний кабінет, астрономічну обсерваторію, запроваджувалося вивчення польської, французької і німецької мов, географії та історії як окремих предметів. Ці нововведення вплинули на зміст і якість підготовки студентів. Багато хто з них потім продовжили навчання в Києво-Могилянській академії і згодом стали викладачами Московської академії та Петербурзької семінарії. У 1773 році з ліквідацією ордену єзуїтів головним завданням вищої освіти, у тому числі Львівського університету, визначено підготовку професійних кадрів - учителів, суддів і священиків. У жовтні 1784 р. до складу Львівського університету, крім філософського, юридичного, медичного і теологічного факультетів, входила й гімназія. Вона була базою для комплектування контингенту студентів, а також «майданчиком» для їхньої педагогічної підготовки. Особливе значення мало відкриття в 1787 році при університеті українського інституту, покликаного готувати, передусім, вчителів для реальних і класичних гімназій, де навчалися українські діти. Незважаючи на те, що програма інституту була обмежена, прогресивне значення мало викладання українською мовою. Український інститут за короткий період свого існування (до 1808 року) став провідником гуманітарної й педагогічної освіти.

Львівський університет

Чернівецький університет

- Заснований 4 жовтня 1875 року, указом імператора Австро-Угорщини Франца Йосифа, на основі теологічного інституту, що існував із 1827 року з німецькою викладавкою мовою та з окремими кафедрами української та румунської мов і літератур.

Коротко про ГОЛОВНЕ

- Швидкий індустріальний розвиток, а також вимоги прогресивних сил суспільства змусили царський уряд здійснити в 1864 р. реформу народної освіти. Згідно з нею, усі типи початкових шкіл, які існували раніше, оголошувалися загальностановими і діставали назву початкових народних училищ. Вони почали працювати за єдиним планом і програмою. Тут дітям давали елементарні знання: навчали Закону Божому, читати, писати, першим чотирьом діям арифметики. Керівництво училищ зосередилося в новостворених повітових і губернських училищних радах, а контроль за ними у межах кожної губернії здійснювали попечителі народних училищ.
- На кін. ХІХ ст. кількість початкових народних шкіл у Східній Україні зросла і становила близько 17 тис. Однак вони охоплювали навчанням лише третину дітей, решта ж їх, близько 70 %, залишалася поза школою. Багато дітей не відвідували школу або не закінчували повного курсу навчання через важкі матеріальні умови. "Згідно з переписом населення 1897 р., відсоток письменних в Україні коливався від 15,5 до 27,9.
- Щоб задовольнити народний потяг до освіти, передові громадські Діячі України почали організовувати безплатні недільні школи для дорослих. Першу із них було відкрито у жовтні 1859 р. в Києві. Усього протягом 1859—1862 рр. у Харкові, Полтаві, Чернігові, Одесі та інших українських містах було створено ПО таких шкіл. 10 червня 1862 р. царський уряд закрив їх. Але в 1864 р. недільні школи, хоч і з великими обмеженнями, були дозволені. У 70 — 80-х роках їх кількість зросла.

- Одночасно із реформою початкової школи прогресивні зміни відбувались у системі середньої освіти. У 1864 р. цар затвердив Статут гімназій і прокмназій, відповідно до якого засновувались 7-класні гімназії і 4-класні прогімназії. Формально їх оголосили безстановими і загальнодоступними, але за навчання в них треба було платити. Так утруднювався доступ дітей малоїмущих у ці навчальні заклади. Для жінок діяли окремі гімназії і вищі жіночі курси, у яких готували з дівчат «матерів сім'ї». На кін. ХІХ ст. у Східній Україні працювало 129 гімназій, 19 реальних і 17 комерційних училищ.

- Важливими осередками духовного життя Наддніпрянщини були Харківський та Київський університети з історико-філологічними, фізико-математичними, юридичними і медичними факультетами. Заснований 1865 р. в Одесі Новоросійський університет мав такі ж факультети, крім медичного. У трьох університетах у 1865 р. навчалось близько 1200 студентів, а в сер. 90-х років — уже понад 4 тис. У 1878-1889 рр. в Києві діяли жіночі курси.
- У 70 — 90-х роках було відкрито спеціальні вищі навчальні заклади: Ніжинський історико-філологічний інститут, створений на базі місцевого ліцею, Харківський ветеринарний інститут, Південноросійський технологічний інституту Харкові, Київський політехнічний інститут, Вище гірниче училище в Катеринославі. Поступово демократизувався склад студентів вузів. Кількість вихідців із дворянства зменшувалась, а кількість представників інтелігенції збільшувалась.

- На західноукраїнських землях, згідно з реформою 1869 р., початкові школи було передано у відання світських органів, формально впроваджено обов'язкове навчання всіх дітей віком від 6 до 14 років. Однак багато з них не відвідувало школи через матеріальні нестатки. Не вистачало кваліфікованих учителів, шкільних приміщень, коштів. Австро-угорський уряд, спираючись на місцевих великих землевласників та промисловців, сприяв політиці колонізації (Східна Галичина), мадяризації (Закарпаття), румунізації (Північна Буковина) системи освіти. Більшість західноукраїнського населення залишалася неписьменною. Дуже мало українців навчалось в гімназіях. Колонізаторській меті Австро-Угорської монархії було підпорядковано систему навчання у Львівському (заснований 1784 р., мав чотири факультети — філософський, юридичний, богословський, медичний) та Чернівецькому (заснований 1875 р. з юридичним, філософським, богословським факультетами) університетах. Вступ до них вихідців із народних мас, особливо українців, був нечастим явищем. Із спеціальних вищих закладів виділялася Технічна академія у Львові, перейменована 1877 р. у Політехнічний інститут. У 1897 р. тут засновано також Академію ветеринарної медицини

ВИСНОВКИ

- У 1834 був відкритий Київський університет, першим ректором якого став відомий український вчений Михайло Максимович. Він заохочував і особисто брав участь у збиранні українського фольклору, вивченні пам'яток старовини. У 1865 відкрився університет у Одесі, у 1898 Київський політехнічний інститут, 1899 Катеринославське вище гірниче училище (нині Національна гірнича академія України). На західноукраїнських землях основними центрами науки були Львівський університет, 1661 року заснування, і Чернівецький університет, 1875 року заснування, заняття в яких велися польською і німецькою мовами.